

THE PROBLEM OF THE PASSOVER IN THE GOSPELS

Nikola Z. Popović
Eparchy of Šabac

Summary: Old Testament Passover has always been the most important thing in Jewish service and spiritual and religious life. This holiday represents celebration and remembrance of Jewish people crossing the Red Sea, escaping from the slavery and death of Egypt, to a life of freedom in the desert. Christ's death and resurrection was around / on Passover fulfilling its essence of being a holiday of crossing, this time from death to eternal life. Gospels are testimonies of this happening, but they give us different information about the date when Christ celebrated Passover. This article has a goal to draw attention to certain facts to help solve Passover's problem. First, these are some general facts about the holiday of Passover, with particular reference to the problem of sloughing paschal lamb and start of the time counting. This may supplement details of Passover from Gospel, as well as trying to determine the sufferings and resurrection of the Lord Jesus Christ, and all the while emphasizing the historical character of the calendar and Passover.

Key words: Jesus Christ, gospels, John the Baptist, calendar, synoptic gospels, Passover, passover lamb, high priests of Israel, prefects of Judea, roman emperors, tetrarchs.

Теолошки погледи / Theological Views
Година / Volume XLVI
Број / Issue 1/2013,
стр. / pp. ???-???

СЛУЖБА ВИКАРНОГ ЕПИСКОПА У 8. ВЕКУ У ЗАПАДНОЈ ЕВРОПИ

Ивица Чаировић*
Православни богословски
факултет Универзитета
у Београду

Апстракт: Утицај англосаксонских монаха на хришћанство у Западној Европи немерљив је са више становишта. Они су мисионарењем помогли да се овај простор чује Јеванђеље, али су својим односом према Цркви у живој хришћани, али и у црквену организацију уносили извесне новине. Тако се у овом раду говори о служби помоћној епископа што је допринело измени еклисиолошке свесћи на Западу у каснијем периоду, али и рационализацији светиошајинској предања Цркве Христове. Вилиброрд је први увео помоћној епископа, а његов пример је следио и Бонифације. Вођени њиховим примером, епископи из постоњих времена одређују се да у даљим ширењима у свом животној одреде себи једној помоћној епископа, како би служба била испуњена. Уз новине у опису и анализи историјских догађаја, истакнуто је богословско-историјски контекст живота у Цркви на Западу у 8. веку.

Кључне речи: викарни епископ, Вилиброрд, Бонифације, мисија.

Увод

Најстарију дескрипцију евхаристијског сабрања налазимо у Првој аполоџији Светог Јустина Мученика, где се помиње да предстојатељ служи Литургију. Нема никакве сумње да је *предстојатељ* о коме говори Јустин, заправо епископ, без обзира што у Римској Цркви у Јустиново доба његова служба још није тако именована.¹ Он

* chivica@gmail.com.

¹ Протојереј Николај Афансијев, *Тријеза Господња*, превод Ксенија Кончаровић, Цетиње 1996, 59.

је предстојатељ због тога што се налази на челу читавог народа Божијег сабраног ради служења Богу, и зато што на евхаристијском сабрању заузима место које је заузимао Христос на Тајној вечери. У *Апостолском Предању*, од Иполита Римског, дата су два описа Евхаристије: један је у вези са постављањем епископа, а други у вези са Крштењем. У оба случаја епископ је једини који служи Евхаристију.² Црква себе изражава Литургијом као скупљени народ Божији око епископа који је, по речима Св. Игњатија, икона Христа Сина Божијег управо у литургијском сабрању.³ Епископ је ауторитет и власт примио од Бога, али и од своје пастве, тако да му је дата пуна власт да сведочи католичански доживљај тела Цркве.⁴

Развој канонског предања у првих шест векова сведочи о непрекидном исказивању црквене свести, односно о исказу искуства вере у погледу разних црквених проблема који су се кроз историју појављивали. Када се дешавају промене у историји, обликовање пастирског садржаја, али – сада – у новим историјским формама не претпоставља *укидање* или *преокрећивање* претходног канонског и предањског, већ потврђује аутентични континуитет у Цркви, пошто нови канони не уводе *нове* истине вере, већ нову примену у пастирском животу Цркве, баш као што и Нови Завет испуњава Стари.⁵ Такав је случај са увођењем, али и са нестајањем, служби у Цркви. Овај рад ће имати за тему описивање околности које су довеле до увођења службе викарних епископа у Цркви у Западној Европи, у VIII веку.

1.1. Политичке околности

Услед великих политичких промена у позном Римском Царству, после V века, долази до промене мишљења и у Цркви. Много пута се у историји догодило да дневнополитичка ситуација утиче на свест људи у Цркви, који би требало да буду изнад свакодневног, односно да буду између неба и земље. На Западу од VI века почиње другачије сагледавање реалности: стварају се националне или боље рећи племенске Цркве, услед претераног акцентовања мисионарења; а одмах затим отварају се нове потребе, јер је било неопходно да се новим схватањима допуне историјске промене, без размишљања о консеквенцама. У овом раду акценат ће бити стављен на промене у Франачкој држави

² Исто, 70.

³ Епископ др Игњатије Мидић, *Сећање на будућност*, Београд 1995, 18.

⁴ Бурић, Јереј др Жељко, *Служење епископа, канонско предање*, Висока школа Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд 2011, 12.

⁵ В. Фидас, *Канонско право*, Богословски факултет Српске Православне Цркве, Београд, 2001, 113.

– средњовековној европској држави насталој на просторима некадашње римске Галије, коју су насељавали и којом су владали Франци, као германски народ, од V до X века.⁶ Франци нису прихватили аријанство, већ православно хришћанство из Рима, односно, примили су хришћанство проповедано од стране англосаксонских мисионара, који су били задојени римском праксом.

Франачка држава је своју највећу моћ достигла за време Карла Великог (768–814) који је настојао да наметне доминантну власт свим германским племенима. Међутим, пре Карла Великог, у доба владавине мајордома, Меровинзи су водили велике борбе за доминацију над северним и северозападним просторима Западне Европе.⁷

Почетком VIII века мисионарски покрет из англосаксонске Енглеске већ је био у процвату, јер се после Вилфридове мисије међу Фризима (677–8),⁸ покрет раширио на југ и запад. Мисионари су тражили државно-политичку помоћ од новокрштених владара како би даље ширили Јеванђеље Христово и како би цела Европа била хришћанска. Паганство међу германским племенима најжешће је било укорено у областима слива Рајне.⁹

⁶ Уп. Schutz, Herbert. *The Germanic Realms in Pre-Carolingian Central Europe, 400–750*. American University Studies, Series IX: History, Vol. 196. New York: Peter Lang, 2000.

⁷ Lewis, Archibald R., „The Dukes in the Regnum Francorum, A. D. 550–751.“ у *Speculum*, Vol. 51, No 3 (1976), 381–410.

⁸ Јан Вуд наводи да је опис примања епископа Вилфрида од стране паганског владара Дагоберта, у делу Едија Стефана *Житије Вилфридово*, поприлично идеализован јер је немогуће да странца друге вере тако пријатно прихвати на паганском двору. Wood, Ian, „Northumbrians and Franks in the Age of Wilfrid“ у *Northern History* 31, 1995; 14. Са друге стране, Стефан једини наводи Дагобертово изгнанство и извесну помоћ коју је добио од Вилфрида. Значајно је и то што су и Вуд и Колгрејв увидели грешке које је Едије Стефан правио приликом писања житија: он погрешно наводи име великог добротвора епископа Вилфрида – епископ Ауенмундус уместо његовог имена Далфинус, који је био племић у Лиону и брат епископа Ауенмундуса (Wood, Ian, *нав. дело*, 15 и Colgrave, Bertram, *The Life of Bishop Wilfrid by Eddius Stephanus*, Cambridge University Press Cambridge 1927, 153; Cubitt, Catherine, „Wilfrid's 'Usurping Bishops': Episcopal Elections in Anglo-Saxon England c. 600–c.800“ у *Northern History* 25: 1989, 18–38; Farmer, D. H., „Saint Wilfrid“ у Kirby, D. P. *Saint Wilfrid at Hexham*. Newcastle upon Tyne, Oriel Press 1974, 35–60; Foley, William Trent, *Images of Sanctity in Eddius Stephanus' 'Life of Bishop Wilfrid', an Early English Saint's Life*. Edwin Mellen Press 1992; Thacker, Alan, „St Wilfrid.“ у Lapidge, Michael; Blair, John; Keynes, Simon; Scragg, Donald (уп.). *The Blackwell Encyclopaedia of Anglo-Saxon England*. Malden, MA: Blackwell Publishing. 2001, 474–476.

⁹ Geary, Patrick J., *Before France and Germany: the Creation and Transformation of the Merovingian World*. New York: Oxford University Press, 1988.

2.1. Вилиброрд као епископ и мисионар

На захтев франачког мајордома Пипина, краљ Егберт из Енглеске шаље Вилиброрда¹⁰ у Фризију како би покрсти тамошње паганско становништво, пошто то његовом учитељу епископу Вилфриду није пошло за руком. Године 698. Вилиброрд је хиротонисан за епископа. Његови напори да покрсти Фризијце пуних двадесет година нису имали успеха због отпора многобожачког краља Радбода. Тек после краљеве смрти (719) он је почео да окупља паганско становништво и да им проповеда. Међутим, ипак је морао да тражи војну заштиту од Карла Мартела и помоћ мисионара Светог Бонифација.¹¹ Тек када је добио војну помоћ и када су му пристигли монаси, паганска племена у Фризији су прихватила хришћанску благу вест.¹²

2.2. Политичка помоћ мисионарењу

Политичка помоћ мисионарима била је врло снажна у доба Пипинове владавине, али после његове смрти 714. године, политичка подршка изостаје. Тада су Фризијци на челу са Радбодом успели не само да се осамостале, већ да у својим бродовима пљачкају сва насеља дуж реке Рајне, све до данашњег Келна. У истом тренутку пропала је франачка доминација на тим просторима, али са политичким крахом, пропала је и хришћанска мисија.¹³ Међутим, такво стање није дуго трајало. После пет година од осамостаљивања Радбод умире (719), а на франачки владарски престо долази супериорни Карло Мартел, што одмах даје елан Вилиброрду¹⁴ да настави где је започео

¹⁰ Вилиброрд је рођен у Нортамбрији око 658., а упокојио се 739. године. Као нортамбријски мисионар проповедао је у Фризији, па је познат и као апостол Фризијаца. Познат је и као први епископ Утрехта. Био је син Саксонца који се повукао из света и отишао у пустињу где је саградио цркву и основао манастир. Млади Вилиброрд се образовао у нортамбријској школи код епископа Вилфрида, ученог богослова који је био учесник расправе око слављења Васкрса и који је заговарао и увео римску богослужбену праксу у Цркву у Енглеској.

¹¹ Talbot, C. H. (ур.), *The Anglo-Saxon Missionaries in Germany: Being the Lives of S. S. Willibrord, Boniface, Strum, Leoba and Lebuin, together with the Hodoeporicon of St. Willibald and a Selection from the Correspondence of St. Boniface*. New York: Sheed and Ward, 1954, 46.

¹² *Католичка енциклопедија*, уредио Роберт Еплтон, 1909. године, а за интернет уредио Кевин Најт, 2003. године, <http://www.newadvent.org/cathen/15645a.htm>, консултовано 4. маја 2012.

¹³ Talbot, C. H., *нав. дело*, 51.

¹⁴ Henry A. Wilson, *The Calendar of St. Willibrord from MS. Paris, Lat. 10837: A facsimile with transcription, introduction, and notes* (Henry Bradshaw Society 55) London 1918. Yitzhak Hen, *Culture and Religion in Merovingian Gaul, A. D. 481–751*,

на пољу мисионарења и ширења хришћанства.¹⁵ Овај период је био плодносан и трајао је до његове смрти 739. године, што значи да је на Континенту живео и делао четрдесет и девет година. Вилиброрд је умро у осамдесет и првој години живота.

Међутим, велики мисионарски труд Вилиброрда и његове дружине у Фризији, био је тек почетак мисионарења које ће касније наставити Бонифације, који је у источном делу Фризије и пострадао. Племена које је живело у том делу Фризије је крштено тек под Карлом Великим, а у овој коначној христјанизацији су учествовали опет англосаксонски мисионари.¹⁶

Са друге стране, треба да се истакне да је Вилибрордов успех у западном делу Фризије умногоме зависио и да се одвијао само под протекторатом каролиншког двора. О добром односу са франачким владарем Вилиброрд пише и у свом *Календару*,¹⁷ али о томе говори и Алкуин, као његов наследник.¹⁸

2.3. Вилиброрд и служба викарног епископа на Западу

У области где је Вилиброрд са својим мисионарима проповедао упоредо се стварала црквена организација, али је увек требало људи јер је поље рада било огромно, пошто је било много племена којима је требало проповедати. Вилиброрд је неке своје мисионаре хиротонисао, али је 721. године, у позном животном добу, имао идеју да Бонифација хиротонише за свог викарног епископа – помоћника и да заједно служе у истом граду. Међутим, то еклисиолошки није било исправно јер је један епископ био одређен само за један град.¹⁹ Иако је

Leiden–New York–Köln 1995, 102–106; Felice Lifshitz, *The Name of the Saint: The Martyrology of Jerome and Access to the Sacred in Francia, 627–827* (Publications in Medieval Studies) Notre Dame 2006, 37–41.

¹⁵ Чаировић, Ђакон Ивица, *Појам и циљ мисионарења у хришћанској Цркви на Истоку и Западу (ог VII до X века)*, Теолошки погледи XLV 1, Београд 2012, 127–142.

¹⁶ McKitterick, Rosamond. *The Frankish Kingdoms under the Carolingians, 751–987*. London: Longman, 1983.

¹⁷ Henry A. Wilson, *нав. дело*. *Календар* је рукопис калиграфски написан енглеском руком, почетком 8. века, а данас се чува у Националној библиотеци у Паризу. То је календар светитеља са детаљима из Вилибрордовога живота током живота на Острву и на Континенту. У њему су записани светитељи из Британије, Ирске, Рима, Галије и Трира.

¹⁸ Уп.. Throop, Priscilla, *Alcuin: His Life; On Virtues and Vices; Dialogue with Pepin* (Charlotte, VT: Medieval MS, 2011); Burns, J. (1907). *Alcuin*. у *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. Посећено 1. 2. 2013. <http://www.newadvent.org/cathen/01276a.htm>.

¹⁹ Meyendorff, John, „One Bishop in One City, canon 8, First Ecumenical Council“ у *St. Vladimir's Theological Quarterly* 5, New York 1961, 54–62.

строго било забрањено да се стварају паралелне црквене структуре, у VII и VIII веку у Енглеској је било примера да се због болести или старости није испоштовало правило – *један епископ у једном граду*.²⁰

У овом случају Бонифације је тражио да му се дозволи да буде хиротонисан, али му папа Захарије у први мах (743) то није дозволио, да би за неколико година пристао да му снисходи због Вилибрордове старости.²¹ Када је ову идеју претворио у дело Вилиброрд је могао да се посвети мисионарењу – да беседи и буде јак ослонац за млађе мисионаре којима је могао више да се посвети, а Бонифација није сматрао за епископа, већ само за свог помоћника. У овом случају можемо да закључимо да је Вилиброрд познавао канонска и еклисиолошка правила којих се држала римска пракса, али и да је био практичан човек који је каноне повезао са реалним потребама своје епархије. На Западу нема сведочанстава о случајевима викарних епископа у овом периоду.²²

Ово је био први случај успостављања службе викарног епископа на Западу, који је наречен за епархију и који је у њој служио – само у оквиру неких домена које обавља епархијски архијереј, који *de jure* има пуну власт и моћ, а викарни или помоћни епископи нема реалну власт. Нешто касније, папа титуларне епископе у средњем веку поставља према дужности и служби (углавном на пољу мисије), какав је био случај са Бонифацијем, који на хиротонији није наречен, већ је тек за неколико година добио епископску катедру.

Још једно правило се поштовало, а то је да је епископ имао катедру само у граду. Вилиброрд је канонско право и обичаје научио у Ирској, тако да можемо да кажемо да је према црквеном праву имао став као и ирски епископи монаси, али је много научио и када је видео извесне нерегуларности у Цркви у Франачкој. Са друге стране, Алкуин (730–804) – као нортхамбријски ђак – после Вилиброрда истиче праксу за избор епископа у Јорку, која је била сродна Вилибрордовој одлуци о увођењу својих сарадника у епископат. Наиме, у Јорку је била пракса да се епископ изабере у складу са потврдним мишљењем заједнице и архиепископа. Та симфонија је одлучивала о томе ко ће бити будући

²⁰ Venerabilis Baedae, *Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum*, ур. Carolus Plummer, A. M [Репринт оригиналног издања Oxonii, 1896], Gorgias Press, 2002. књига II, 4; књига IV, 4; књига V, 23.

²¹ *The Letters of Saint Boniface* превео Emerton, Ephraim (Records of Civilization: Sources and Studies, xxxi), New York: Columbia University Press, 1940, писмо 50, 51, 80.

²² Levison, Wilhelm, *England and the Continent in the Eighth century*, The Clarendon Press 1949, 66 – фуснота 4.

епископ.²³ То би била пракса која је у Нортхамбрији, одакле су били и Вилиброрд и Алкуин, деценијама живела. Бонифације је, затим, наставио Вилибрордову идеју, јер је у старости и он имао двојицу епископа администратора – Лула, који ће га касније заменити на епископској катедри у Мајнцу; и Еобу, који је био епископ у Утрехту.

3.1. Утицај англосаксонских монаха–мисионара на Западну Европу

Англосаксонски мисионари на континенталном делу Западне Европе су ширили свој утицај из острвских области: Нортхамбрија и Западна Саксонија, где су путници за континентални део Европе могли да уче о Цркви – догматима и канонском праву, али и о књижевности и калиграфији. Те области су имале манастирске школе, чији су плодови могли да се виде врло брзо, а најбољи примери који осликавају ученост и жељу за преношењем знања су били Беда и Алдхелм. И Нортхамбријци и западни Саксонци имали су огромну жељу за мисионарењем, па је после таласа који је предводио Вилиброрд дошао и талас са Бонифацијем на челу.

3.2. Последње године Бонифацијевог живота

За тему истраживања интересантне су само последње године Бонифацијевог живота. Све што се дешавало у између 732. и 738. године сазнајемо из писама његовим пријатељима у Енглеској и њиховим одговорима.²⁴ А онда 738. године Бонифације одлази по трећи пут у Рим. Неколико историчара – поред већ устаљене тезе да је Бонифације желео да оствари добре везе са папом – наводи да сада већ као скоро шездесетогодишњак Бонифације жели да тражи да мисионари у Саксонији.²⁵ Бонифације у свом писму из 738. године тражи од Англосаксонаца да се моле за успех проповед у Саксонији, а уз то

²³ Coates, Simon, „The Bishop as Benefactor and Civic Patron: Alcuin, York, and Episcopal Authority in Anglo-Saxon England“ у *Speculum*, Vol. 71, No. 3 (1996), 538.

²⁴ Уп. *The Letters of Saint Boniface*, нав. гело.

²⁵ Reuter Timothy, *The Greatest Englishman: Essays on Boniface and the Church at Crediton*, Paternoster 1980, 97–131; *Soldiers of Christ: Saints and Saints' Lives in Late Antiquity and the Early Middle Ages*, уредници Noble, Thomas F. X. Head, Thomas, University Park, Pennsylvania State 1995, 109–140; Yorke, Barbara, „The Insular Background to Boniface's Continental Career“ у Felten, Franz J. Jarnut Jörg, von Padberg Lutz, *Bonifatius-Leben und Nachwirken. Selbstverlag der Gesellschaft für mittelrheinische Kirchengeschichte*, Mainz 2007, 23–37. Јединствено је мишљење савремених историчара да је Бонифације желео макар и у позним годинама да буде мисионар, а не реформатор.

подвлачи да је од двојице папа добио благослов за ту службу.²⁶ Иако је он то желео, или претпоставимо да је тако, папа га ипак после једногодишњег боравка у Риму, шаље у Баварску да буде реформатор Цркве, а не мисионар. Два писма папе Григорија III из 739. године говоре о папиним намерама.²⁷ Папа је истакао да му је Бонифације рекао да је он већ радио у Баварској 737–738. или непосредно раније. Поред овога, папа наводи две важне чињенице – да је Карло Мартел помагао Бонифацију, али изражава и забринутост што Црква у Баварској има само једног епископа – Вивила у Пасау.²⁸ Папа је веровао да ће му племићи у Баварској дозволити да се хиротонишу још тројица епископа, којима ће Бонифације председавати на сабору као морално подобна личност. Бонифације је сазвао и одржао сабор, али се одмах затим упутио у Тирингију. Са друге стране, читамо да је папа Григорије наложио епископима у Баварској (коме осим Вивили?) и Алеманији да прихвате Бонифација као његовог викара, да исповедају веру једне, свете и апостолске Цркве Божје и да два пута годишње одржавају саборе.²⁹ Стање у Цркви у Баварској било је комплексно, али можемо да закључимо да је папа заједно са тадашњим баварским кнезом Теодотом покушао да створи епископоцентричну структуру са четири епархије, како би се – уз папину подршку – решио франачких притисака. Папа дакле, Бонифација сматра викаром, који има само службу реформисања Цркве и проповед.

И Теодот и папа су размишљали политички, јер је папа преко Бонифација желео да прошири власт и на Цркву у Баварској. Дакле, Бонифације је од папе добио благослов и задатак, баш као што га је добио од претходног папе да иде у Тирингију – само што је сада отишао у Баварску. Задатак му је био: *извиди стање у Баварској, обнови црквену римску праксу и ојачај веру међу хришћанима*. Онда папа тражи да се врати у Рим и да се моли, а уједно пише народу Тирингије да се сете Бонифацијевог посланства да промовише хришћанску веру и проповеда исправно Христово Јеванђеље. Из овог

²⁶ Уп. Talbot, C. H. (уп.), *The Anglo-Saxon Missionaries in Germany: Being the Lives of S. S. Willibrord, Boniface, Strum, Leoba and Lebuin, together with the Hodoeporicon of St. Willibald and a Selection from the Correspondence of St. Boniface*. New York: Sheed and Ward, 1954.

²⁷ Yorke, Barbara, „The Insular Background to Boniface’s Continental Career“ у Franz J. Felten, Jörg Jarnut, Lutz von Padberg, *Bonifatius--Leben und Nachwirken*. Selbstverlag der Gesellschaft für mittelhochdeutsche Kirchengeschichte, 2007.

²⁸ Mann, Horace K., *The Lives of the Popes in the Early Middle Ages*. London 1914, 203–224.

²⁹ Duffy, Eamon, *Saints & Sinners: A History of the Popes*. New Haven, Conn.: Yale University Press 2006.

писма закључујемо да Бонифације није намеравао да се дуже задржи у Баварској.³⁰ Дакле, његово поље рада према папином благослову и захтеву, у поменутом периоду, била је реформа Цркве прво у Тирингији, а онда и у Баварској.

3.3. Бонифације – савест средњовековне Цркве на Западу

Док је Бонифације био у Баварској, папа Григорије је два пута питао Карла Мартела за помоћ против Ломбарда у Италији. Међутим, иако је Карло одбио да помогне папи, помогао је Бонифацију да 741. године оснује прве три епархије у Тирингији: у Вирибургу, Бирабургу и Ерфурту. У овом делу Бонифације је учествовао као црквени реформатор који је делао онако како му је говорио римски папа. На почетку 742. године Бонифације пише новом папи Захарију, који је нешто пре тога (крајем 741. године) заменио на катедри Григорија III.³¹ Он му честита и жели да поновно успостави добар однос са новим епископом Рима. Бонифације у писму папи говори о Цркви у Франачкој и обавештава га да је установио епископске катедре, а овај му одговара да је задовољан Бонифацијеvim радом. Бонифације је обавестио папу да га је Карломан позвао да одржи сабор на коме би реформисао Цркву у Франачкој.³² Иако би свако могао да претпостави да би та прилика Бонифацију одговарала, он у писму епископу Данилу из Винчестера пише да не може да направи реформе у Цркви у Франачкој без помоћи франачког владара, нити може да било шта ради са паганским светилиштима без одобрења владара у Германији.³³ Међутим, на крају писма истиче да не може да приђе владару када му је неопходно да од њега добије помоћ.

Тек тада је папа Захарије Бонифација поставио за свог представника и заступника у целој Галији, тако што га је именовао за катедру у Келну, али је постављен за епископа у Мајнцу. Он је смењивао са катедре у Мајнцу Гевилиба, а одлука је потврђена на великим саборима из 740. године, што је потврда Бонифацијевог претходног рада. Папа Захарије је Бонифацију захвалио на томе што је своје саборе сазвао и водио их према писаним упутствима из Рима.³⁴ Тек тада он добија своју катедру и своју паству.

³⁰ *The Letters of Saint Boniface*, писмо 24.

³¹ Уп. Talbot, C. H., *нав. гело*.

³² Claussen, M. A., *The Reform of the Frankish Church: Chrodegang of Metz and the Regula canonicorum in the Eighth Century*, Cambridge University Press, 2008, 27.

³³ *English Historical Documents*, уп. D Whitelock, Routledge, 1996, писмо 175.

³⁴ Kirsch, J. P. (1912), „Pope St. Zachary“ у *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company, <http://www.newadvent.org/cathen/15743b.htm>, посећено 1. 2. 2013.

Бонифације је био савест средњовековној Цркви на Западу, посебно у Енглеској, којој се увек окретао као својој отаџбини. Зато је критиковао морал владара, али и црквених великодостојника, што се посебно види из његовог писма које је он написао краљу Мерсије Етелбалду 747. године. У писму је критиковао именованог краља, али и животни стил претходника на престолу Сеолреда и Осреда.³⁵

У дубокој старости, када је већ био свестан да ће све ствари које је имао на уму бити добре, Бонифације је кренуо у мисију у Фризију. Он је напустио своју катедру у Мајнцу 754. године а наследио га је Лул, који је две године раније хиротонисан за викарног епископа за област мисије. Бонифације је у Фризији пострадао заједно са педесет и двојицом мисионара од руке незнабожаца.³⁶

3.4. Пораст броја викарних епископа

Од примера Вилиброрда и Бонифација број епископа–викара у Цркви у Франачкој нагло је порастао, али не само у областима где се мисионарило, већ и у осталим епархијама. Епископи–викари су у оваквим околностима умногоме желели да повећају своју власт и углед, али су их епископи у томе спутавали. Како пише у Псевдо-Исидоровим *Декреталијама* противљење повећању власти викарима није био основни циљ епископа, већ је то био само споредна сврха, тако да је ова служба временом нестала.³⁷ Међутим, остао је проблем како да се помогне оболелом или старом епископу да га неко замени у свим епископским дужностима, а посебно у преносу и давању духовних дарова. У Енглеској је тај проблем у оквиру Англиканске Цркве решен увођењем *суфрагана*,³⁸ а у Немачкој – *вајбишофа*.³⁹ Овде наглашавамо само један детаљ који је важан за нашу тему – да су англосаксонски мисионари Вилиброрд и Бонифације утврдили установу помоћног епископа – викара; па са сигурношћу можемо да кажемо да је то био допринос Англосаксонаца у стварању Цркве на западу Европе. Осим тога, Вилибрордов допринос на пољу мисије и ширења Јеванђеља био је огроман. Он је следовао и

настављао нортамбријску школу и предање које је установио његов учитељ епископ Вилфрид.

После Вилиброрда у мисионарењу на Западу се истиче Бонифације, који је у исто време могао у својој личности да сажме жељу за мисионарењем и способности у организовању и дипломатији, како на локалном (са паганским поглавицама и са својим сатрудницима мисионарима), тако и на општем нивоу (са владаром Франачке и са папом у Риму).

4.1. Хороепископ, администратор и викарни епископ

Појаве ових служби узроковане су практичним разлозима. Из историје канона сазнајемо о посебном епископу, тада названом *хороепископ*, *сеоски епископ*. Први помен хороепископа налазимо у првој посланици Климента Римског Коринћанима,⁴⁰ а њихова служба датирана је у апостолско доба, или бар у доба апостолских мужева. Према мишљењу Лебедева, хороепископи су се појавили у великим селима, која су била много удаљена од градова. У тим селима заједница је сама бирала епископе.⁴¹ После IV века, хороепископи постепено нестају са историјске сцене када је сада већ разграната црквена организација добро устројена, односно када су сеоске Цркве потпале под непосредну власт епископа најближег града. Уместо њих су градски епископи за удаљенија места почели постављати презвитере – *перидевите*,⁴² који су били виши презвитери, чија је дужност била да, у име епископа, обилазе и посећују, мање црквене општине, и да о стању и владању свештених лица, извештавају епископа, као што је данас случај са архијерејским намесником.⁴³ Хороепископи у X веку на Истоку потпуно престају да постоје, док на Западу нестају мало касније, у XI веку.⁴⁴

4.2. Епископ администратор

У старо доба био је обичај, да би Црква која је остала без свог епископа, добијала, вероватно од митрополита области, једног епископа

³⁵ *English Historical Documents*, писмо 177.

³⁶ Mershman, F. (1907). St. Boniface. The Catholic Encyclopedia. New York: Robert Appleton Company. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/02656a.htm>, консултовано 5. 5. 2012.

³⁷ Опширније види <http://www.pseudoisidor.mgh.de/html/text.html>, посећено 21. 2. 2013.

³⁸ Види <http://www.legislation.gov.uk/aep/Hen8/26/14/contents>, посећено 22. 2. 2013.

³⁹ Adam, Adolf; Berger, Rupert; *Pastoral-liturgisches Handlexikon*, Freiburg 1990, 67.

⁴⁰ Климент Римски, *Коринћанима*, с. 42 PG I, 160.

⁴¹ А. П. Лебедев, *Свештенство древне Васељенске Цркве*, (срп. прев. Младен М. Стојановић), Београд, 2002, стр. 185.

⁴² Ђурић, Јереј др Жељко, *нав. дело*, 95–96.

⁴³ Епископа, према Зонарином мишљењу, не треба постављати у мало место из простог разлога – да се његов чин тиме не омаловажи. Жељко Ђурић се не слаже са Зонаром из простог разлога што ни у ком случају не бисмо могли да кажемо да би се Христос срамио да проповеда у малом месту. Ђурић, Јереј др Жељко, *нав. дело*, 100.

⁴⁴ Ђурић, Јереј др Жељко, *нав. дело*. 101. На Западу се за *хороепископ*е чуло тек када су преведени канони васељенских и помесних сабора.

администратора, који би, ради народног мира бринуо за одређено време о тој епархији. Канон 74. Картагинског помесног сабора наводи *епископа администратора*, који не сме да заузме катедру, где је привремено постављен, под било каквим изговором, већ се мора трудити да канонски епископ дође на то место.

4.3. Титуларни епископ

Појава *викарног – титуларног епископа* је новијег датума и за њега није знала древна Црква. Јасно је да су ови епископи ограничени у служби, јер не могу да врше основна начела своје службе с обзиром да немају своју паству, какав је био случај са Бонифацијем, али и каснијим његовим викарима. Зато, такви епископи не учествују у избору новог епископа. Сва делатност викарног епископа састоји се у томе да он може вршити одређене црквене радње у име свог епископа, а не у лично име; што разјашњава зашто је папа инсистирао да Бонифације реформише Цркву у Баварској или Тирингији, а не да мисионари као што је сам и желео. Потребне Цркве биле су изнад потреба појединца. Жељко Ђурић наводи и да нема никакве сумње да канонски епископ који поседује викаре, чини исто оно што и папа у Риму, како је већ у раду објашњено; само на једном локалном нивоу, што не одсликава еклисиолошко стање првих векова и касније, односно, одступа од канонског предања Источне Цркве.⁴⁵ Служба помоћних, као и викарних епископа, доспела је са Запада на Исток у каснијем периоду, и потпуно је непозната раном црквеном предању. Покушаји да се сама установа оправда позивајући се на хороепископе, не делује убедљиво, самим тим што су хороепископи били епископи са сопственим стадом и сопственом епархијом, док су данашњи викарни епископи само титуларни епископи и, што је важније, они су у сваком погледу зависе од свог епископа.⁴⁶

Закључак

Управо су речи митрополита Јована Зизјуласа и епископа Атанасија Јевтића показатељ да су англосаксонски монаси уневши новину помоћног епископа допринели каснијој измени еклисиолошке свести на Западу, те рационализовали светотајинско предање Цркве Христове. Умногоструко вођени примером Вилиброрда и Бонифација, епископи из потоњих времена опредељују се да у датим тре-

⁴⁵ Ђурић, јереј др Жељко, *нав. дело*, 117–118.

⁴⁶ Зизјулас, Ј. *Православље*, Богословски факултет Српске Православне Цркве, Хиландарски фонд, Београд 2003, 24–25. Уп. Јевтић А., *На њушевима Ошаца*, том I, Београд 1991, 59.

нуцима у свом животу одреде себи једног помоћног епископа, те да пуноћа службе и администрације може да буде потпуна. Каква се решења намећу? После свега реченог треба поштовати правило *један епископ – један траг*, те на томе истрајавати и због пастирских и због еклисиолошких потреба. Неминовност позивања на каноне и предање Цркве доводи до исправљања грешака из ближе или даље прошлости, а историја нам увек показује да је учитељица живота. Када смо тога свесни нећемо правити грешке из прошлости већ ћемо вођени новим духом покушавати да решимо проблеме који се намећу током историје.

Библиографија

Извори:

- Климент Римски, *Коринћанима*, с. 42 PG I, 160.
 Levison, W. (1949), *England and the Continent in the Eighth century*, The Clarendon Press.
 Talbot, C. H., ур. (1954), *The Anglo-Saxon Missionaries in Germany: Being the Lives of S. S. Willibrord, Boniface, Sturm, Leoba and Leuin, together with the Hodoeporicon of St. Willibald and a Selection from the Correspondence of St. Boniface*, New York: Sheed and Ward.
The Letters of Saint Boniface, превео Emerton, E. (1940), (Records of Civilization: Sources and Studies, XXXI), New York: Columbia University Press.
 Venerabilis Baedae (2002), *Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum*, ур. Carolus Plummer, A. M [репринт оригиналног издања Oxonii, 1896], Gorgias Press.
 Whitelock, D., ур. (1996), *English Historical Documents*, Routledge.

Помоћна литература:

- Афансијев, Н. (1996), *Трпеза Господња*, превод Ксенија Кончаревић, Цетиње.
 Зизјулас, Ј. (2003), *Православље*, Београд: Богословски факултет Српске Православне Цркве, Хиландарски фонд.
 Мидић, И. (1995), *Сећање на бугућност*, Београд.
 Јевтић А. (1991), *На њушевима Ошаца*, том I, Београд.
 Лебедев, А. П. (2002), *Свештенство древне Васељенске Цркве*, Београд.
 Фидас, В. (2001), *Канонско право*, прев. Ивана Игњатовић, Београд.

Чаировић И. (2012), „Појам и циљ мисионарења у хришћанској Цркви на Истоку и Западу (од VII до X века)“, *Теолошки погледи* XLV 1, Београд, 127–142.

Adam, A., Berger, R. (1990), *Pastoral-liturgisches Handlexikon*, Freiburg.

Alcuin: His Life; On Virtues and Vices; Dialogue with Pepin (2011), превела Priscilla Throop, Charlotte, VT: Medieval MS.

Claussen, M. A. (2004), *The Reform of the Frankish Church: Chrodegang of Metz and the Regula Canonorum in the Eighth Century*, Cambridge University Press.

Coates, S. (1996), „The Bishop as Benefactor and Civic Patron: Alcuin, York, and Episcopal Authority in Anglo-Saxon England“ у *Speculum*, Vol. 71, No. 3.

Colgrave, B. (1927), *The Life of Bishop Wilfrid by Eddius Stephanus*, Cambridge: Cambridge University Press.

Cubitt, C. (1989), „Wilfrid's 'Usurping Bishops': Episcopal Elections in Anglo-Saxon England c. 600–c. 800“ у *Northern History* 25.

Duffy, E. (2006), *Saints & Sinners: A History of the Popes*, New Haven, Conn.: Yale University Press.

Encyclopaedia of Anglo-Saxon England (2001), Malden, MA: Blackwell Publishing.

Felten, F. J., Jarnut J., von Padberg L. (2007), *Bonifatius-Leben und Nachwirken. Selbstverlag der Gesellschaft für mittelhheinische Kirchengeschichte*, Mainz.

Foley, W. T. (1992), *Images of Sanctity in Eddius Stephanus' 'Life of Bishop Wilfrid', an Early English Saint's Life*, Edwin Mellen Press.

Geary, P. J. (1988), *Before France and Germany: the Creation and Transformation of the Merovingian World*, New York: Oxford University Press.

Hen, Y. (1995), *Culture and Religion in Merovingian Gaul, A. D. 481–751*, Leiden–New York–Köln.

Kirby, D. P. (1974), *Saint Wilfrid at Hexham*, Newcastle upon Tyne: Oriel Press.

Lapidge, M., Blair, J., Keynes, S., Scragg, D., ур. (1999), *The Blackwell Encyclopaedia of Anglo-Saxon England*, Oxford: Blackwell Publishers.

Lewis, A. R. (1976), „The Dukes in the Regnum Francorum, A. D. 550–751“ у *Speculum*, Vol. 51, No 3.

Lifshitz, F. (2006), *The Name of the Saint: The Martyrology of Jerome and Access to the Sacred in Francia, 627–827* (Publications in Medieval Studies), Notre Dame.

Mann, H. K. (1914), *The Lives of the Popes in the Early Middle Ages*, London.

McKitterick, R. (1983), *The Frankish Kingdoms under the Carolingians, 751–987*, London: Longman.

Meyendorff, J. (1961), „One Bishop in One City, canon 8, First Ecumenical Council“ у *St. Vladimir's Theological Quarterly* 5, New York, 54–62.

Noble, T. F. X., Head, T., ур. (1995), *Soldiers of Christ: Saints and Saints' Lives in Late Antiquity and the Early Middle Ages*, University Park: Pennsylvania State.

Regula canonorum in the Eighth Century (2008), Cambridge University Press.

Reuter, T. (1980), *The Greatest Englishman: Essays on Boniface and the Church at Crediton*, Paternoster.

Schutz, H. (2000), *The Germanic Realms in Pre-Carolingian Central Europe, 400–750* (American University Studies, Series IX: History, Vol. 196), New York: Peter Lang.

Wilson, H. A. (1918), *The Calendar of St. Willibrord from MS. Paris, Lat. 10837: A facsimile with transcription, introduction, and notes* (Henry Bradshaw Society 55), London.

Wood, I. (1995), „Northumbrians and Franks in the Age of Wilfrid“ у *Northern History* 31.

Електронски извори:

Католичка енциклопедија, уредио Роберт Еплтон, 1909. године, а за интернет уредио Кевин Најт, 2003. године, <http://www.newadvent.org/cathen/15645a.htm>.

<http://www.pseudoisidor.mgh.de/html/text.html>

<http://www.legislation.gov.uk/aep/Hen8/26/14/contents>

Примљено: 11. 4. 2013.

Исправљено: 15. 4. 2013.

Одобрено: 19. 4. 2013.

OFFICE OF THE VICAR BISHOP IN 8TH CENTURY IN THE WESTERN EUROPE

Ivica Čairović

Faculty of Orthodox Theology
University of Belgrade

Summary: A vicar is a representative, deputy or substitute of the bishop. The title appears in a number of Christian ecclesiastical contexts, but also as an administrative title, or title modifier, in the Roman Empire. The Pope uses the title Vicarius Christi, meaning the vicar of Christ. The papacy first used this title in the 8th century; earlier they used the title „vicar of Saint Peter“ or vicarius principis apostolorum, the „vicar of the chief of the apostles“. On the other hand, Wilibrord (658–739) and Boniface (+754) made a new practice. First, Wilibrord made vicar bishops for him, so he had preached without administrative problems in his diocese. And after him, Boniface made two vicars. They were Anglo-Saxon in origin and made a new practice in the Church, in West.

In the early Christian churches, bishops likewise had their vicars, and also the rural bishops, the curate who had the cure or care of all the souls outside the episcopal cities. Vicars have various titles based on what role they are performing. In the West, an apostolic vicar is a bishop or priest who heads a missionary particular. Vicars exercise authority as the agents of the bishop of the diocese for one kind of office. Most vicars, however, have ordinary power, which means that their agency is not by virtue of a delegation but is established by law.

Key words: vicar, Wilibrord, Boniface, mission

Теолошки погледи / Theological Views
Година / Volume XLVI
Број / Issue 1/2013,
стр. / pp. ???–???

ПРЕГОВОРИ О САЗИВАЊУ ВАСЕЉЕНСКОГ САБОРА ИЗ 1367. ГОДИНЕ

Вукашин Милићевић*
Православни богословски
факултет Универзитета
у Београду

Апстракт: Пејој јуна 1367. у Царираду су вођени разговори на тему сједињења Источне и Западне Цркве. Православну Цркву је представљао монах Јоасаф, бивши цар Јован VI Канџакузин, а римокатолике Павле, шишуларни латински папирјарх царирадски. Изворни текстови о овом сусрећу, заснован на рукописима из XV и XVIII века, објавио је 1969. године Јован Мајендорф (Jean Meyendorff, „Projets de Concile Oecuménique en 1367: Un dialogue inédit entre Jean Cantacuzène et le légat Paul“, *Dumbarton Oaks Papers, Number Fourteen, Washington, District of Columbia, 1960, 147–177*). У приложеном чланку доносимо српски превод овој изворној текстови, припремљен основним историјским подацима о верском и политичком контексту и повезаним личностима, а такође и богословским и историјским описима о закључку усвојеном на сасијанку – наиме, да схизма може бити превазиђена само црквеним сабором, и његовој судбини све до Сабора у Ферари–Фиренци (1438–1439).

Кључне речи: сабор, јединство Цркве, монах Јоасаф – Јован Канџакузин, лејат Павле, Јован V Палеолог.

1. Увод

1.1 Општи историјски контекст: Царство, Запад, Турци

Оно што можда донекле искаче из клишеа којем прибегавамо у вези са касновизантијском историјом, а о чему, чини се, јасно сведочи и текст који је пред нама, јесте чињеница да су црквени

* milicevic.vukasin@gmail.com.